

Ширшньова Наталія, здобувачка магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю «Психологія»

Житомирський державний університеті імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Шепельова Марія, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної та практичної психології

Житомирський державний університеті імені Івана Франка, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОЯВИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Підлітковий вік є критичним періодом у становленні особистості, в якому активно формуються ключові психологічні якості, зокрема вольова сфера. Воля є важливим компонентом особистісного зростання, що визначає здатність до подолання труднощів, досягнення цілей і саморегуляції поведінки [1]. Вольові якості є ключовими компонентами особистісного становлення в підлітковому віці, оскільки саме в цей період відбувається активне формування домінантних психологічних характеристик. На їх розвиток істотно впливають соціальні чинники, а заняття з фізичної культури, які вимагають вольових зусиль, можуть стати важливим середовищем для стимуляції відповідних якостей [3].

У межах дослідницької роботи було здійснено всебічний аналіз проблеми розвитку вольових якостей учнів підліткового віку в контексті занять з фізичної культури. На основі проведеного емпіричного вивчення отримано низку важливих висновків.

Для емпіричного аналізу вольових якостей була використана модернізована методика "Дослідження вольової організації особистості" М. Янцура [4]. Вона дозволяє оцінити як загальний рівень розвитку волі, так і її структурні компоненти: *ціннісно-смислову організацію, організацію діяльності, рішучість, наполегливість і самостійність*. Дослідження охопило учнів підліткового віку, результати яких були проаналізовані як у загальній вибірці, так і за статевою ознакою.

Загальний показник вольової організації показав, що 23% підлітків мають низький рівень розвитку, 50% — достатній, і лише 27% — високий (рис.1). Найвищий розвиток виявлено за шкалами "ціннісно-смилова організація" (30% високий рівень) і "самостійність" (57% достатній рівень). Найменш розвиненими виявилися "наполегливість" (43% мають низький рівень) та "рішучість" (37% — низький рівень) (рис. 2).

Гендерний аналіз дозволив виявити відмінності у розвитку вольових якостей [2]. У дівчат переважає високий розвиток організації діяльності (40% високий рівень), натомість у хлопців — рішучість (47%). Найменш розвинуеною якістю у дівчат є рішучість (47% низький рівень), у хлопців — наполегливість та організація діяльності (по 47% низький рівень). Таким чином, розвиток вольових якостей у підлітковому віці має індивідуальний характер, однак помітні тенденції

відмінностей у статевому розрізі. Важливим є забезпечення педагогічної підтримки підлітків, орієнтованої на розвиток саме тих якостей, які виявляються недостатньо сформованими.

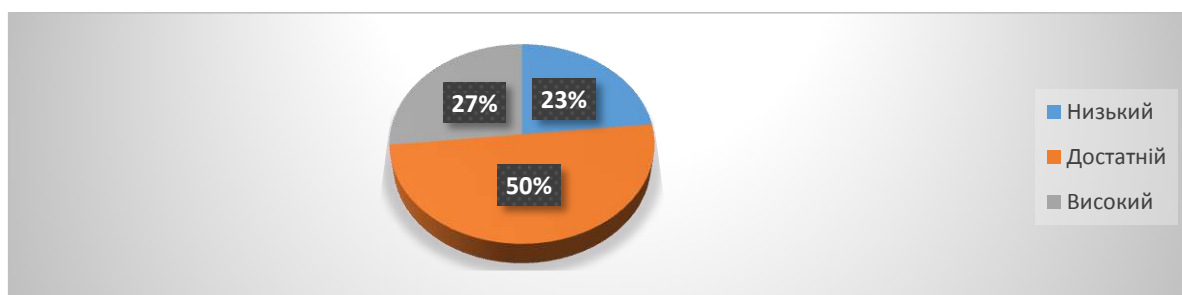

Рис. 1. Загальний показник волі за методикою «Дослідження вольової організації особистості»

Рис. 2. Результати за шкалами

Також у дослідженні було використано контент-аналіз міні-творів учнів, що дозволило отримати як кількісні, так і якісні дані щодо рівня розвитку вольової сфери. Результати засвідчили наявність розмаїття у рівні сформованості окремих вольових якостей, зокрема: найбільш розвиненими виявились *ціннісно-сміслова організація та самостійність*, тоді як *наполегливість і рішучість* потребують подальшого формування. На основі міні-творів учнів були виділені три умовні групи: "завзяті лідери", "помірковані учасники" та "пасивні спостерігачі" (рис. 3). Перші демонстрували стійку мотивацію та вольові зусилля, другі — залежність активності від самопочуття, а треті — байдужість або уникання участі. Дослідження показало, що навіть при негативному ставленні до фізичної культури підлітки можуть виявляти вольові зусилля за рахунок внутрішньої мотивації чи зовнішньої підтримки. Найчастіше мотиваторами виступали прагнення до самовдосконалення, підтримка друзів та родини, бажання досягти результату або перемогти у змаганні. Серед емоцій, що супроводжують подолання труднощів, найчастіше згадувались гордість, задоволення, полегшення, іноді — байдужість або виснаження.

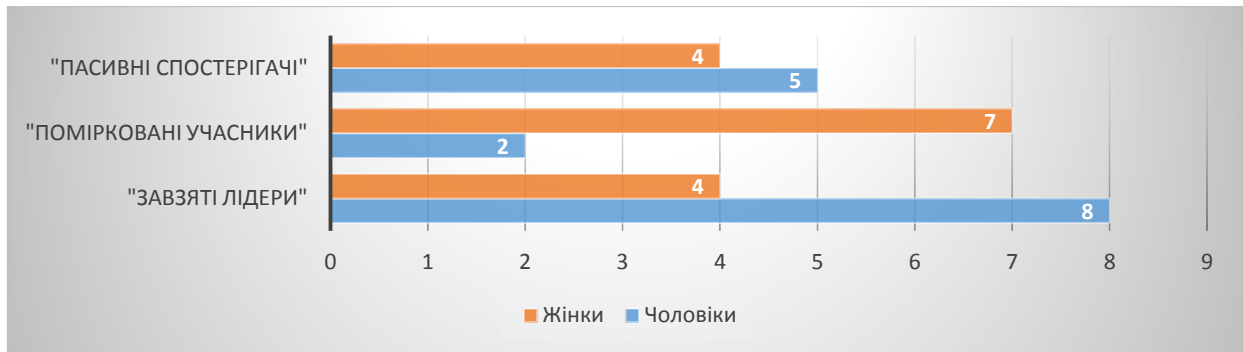

Рис 3. Розподіл підлітків за рівнем прояву вольових якостей на уроках фізичної культури (за результатами міні-твору)

Проведене дослідження показало, що вольові якості у підлітків розвинені переважно на достатньому рівні, при цьому найбільш сформованими є самостійність і ціннісно-смилова організація, а менш розвиненими — наполегливість і рішучість. Заняття з фізичної культури виявились ефективним середовищем для прояву та розвитку вольових якостей, особливо за наявності внутрішньої мотивації та підтримки. У подальшому доцільно дослідити вплив різних видів фізичної активності, рівня мотивації та позашкільної зайнятості на розвиток вольових якостей, а також розробити програму цілеспрямованого їх формування у підлітків.

Список використаних джерел:

1. Артющенко А. О., Артющенко О. Ф., Трубенко О. А. Особливості прояву рішучості в учнів шкільного віку в процесі занять фізичною культурою // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. – 2019. – Вип. 3(111). – С. 12–16.
2. Березовська І. В. Відмінності в особливостях прояву вольової сфери юнаків та дівчат // *Актуальні проблеми психологічної підготовки в системі вищої школи: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. – С. 3–7.
3. Головченко О. Формування особистісних якостей підлітків під час занять фізичною культурою / О. Головченко // *Слобожанський науково-спортивний вісник*. – 2012. – № 3. – С. 148–153.
4. Янцур М. С. Професійна психодіагностика : практикум. – Київ : МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995.